

*Het Schoolvak Nederlands is een prachtig vak, en veel docenten Nederlands geven heel inspirerend en bevlogen les. Maar toch is niemand echt helemaal tevreden, of het nu vmbo, havo, mbo of vwo betreft. Veel leerlingen vinden Nederlands een saai vak, en docenten lijden vaak onder zware werkdruk. Er is ook kritiek: het programma zou te weinig inhoud hebben, het zou niet uitdagend genoeg zijn, en het voldoet onvoldoende aan de maatschappelijke eisen voor taalvaardigheid. Dat moet en kan allemaal beter. Dit manifest is een voorzet. Het is de neerslag van in 2015 door ons, de **Meesterschaps-teams Nederlands**, georganiseerde symposia. Daar werd, ook in het kader van Onderwijs 2032, gediscussieerd over de toekomst van het schoolvak Nederlands.*

Dit is wat wij willen.

Meer inhoud, meer plezier, beter resultaat

Doel van het schoolvak **Naar bewuste geletterdheid.** Voorbij de training van (deel)vaardigheden naar inzicht in eigen kennis en vaardigheden.

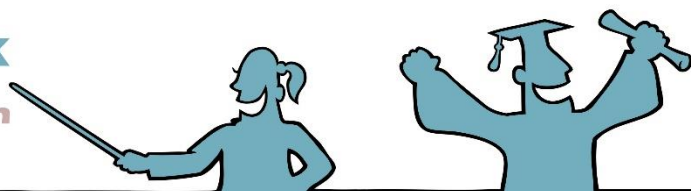
Didactiek **Niet alleen leren door doen,** maar ook leren door observeren, modelleren en onderzoeken en via uitdagende en creatieve oefeningen.

Inhoud Meer **gebruik maken van actuele kennis** over de Nederlandse taal en literatuur, over communicatie, media en cultuur.

Toetsing **Beloon inzicht.** Meer waardering voor schrijfvaardigheid, creativiteit en redeneren.

Aanpak **Betere samenwerking** tussen de betrokkenen bij schoolvak en neerlandistiek, lagere werkdruk.

Vakdidactiek
Geesteswetenschappen

OU • RU • RUG • UL • UU • UVA • VU

Toelichting bij het Manifest Nederlands op school

Naar bewuste geletterdheid. Taal vervult een sleutelrol in het ontwikkelen en uitwisselen van ideeën en culturele waarden en is van wezenlijk belang voor maatschappelijk succes. Daarom behoort het schoolvak Nederlands tot de kernvakken. Het belangrijkste doel in brede zin is *geletterdheid*. Dat houdt schriftelijke mondelinge taalvaardigheid in en het kunnen omgaan met informatie, evenals literaire competentie en cultuurhistorisch besef. Die geletterdheid moet ook steunen op kennis en inzicht en leiden tot inzicht in het niveau waarop men zich bevindt. Het gaat om *bewuste* bekwaamheid.

Nieuwe media en communicatievormen stellen nieuwe, dringende eisen aan ons vak, net als de niet-eentalige Nederlandse achtergrond van steeds meer leerlingen. Het huidige programma van het schoolvak Nederlands, dat al meer dan 25 jaar nauwelijks veranderd is, is niet langer adequaat. Het vak voldoet zelfs niet altijd aan maatschappelijke standaarden voor taalvaardigheid, zoals blijkt uit het hoge aantal functioneel analfabetische schoolverlaters in het beroepsonderwijs. Docenten en studenten in het hoger onderwijs ervaren een kloof tussen de in het schoolvak bereikte en in het hoger beroepsonderwijs of op de universiteit vereiste taalvaardigheden. Veel vervolgstudies zijn daarom genoodzaakt ingangstoetsen en reparatiecursussen in te zetten, wat ten koste gaat van de tijd voor de vakstudie.

Het programma bevat daarnaast ook onvoldoende stof om het inzicht in de Nederlandse taal en cultuur te vergroten, het is niet uitdagend genoeg (leerlingen beoordelen Nederlands als een van de saaiste vakken) en het gangbare didactische materiaal gaat vaak niet voldoende de diepte in. Natuurlijk zijn er genoeg docenten die hun eigen lessen zelf kunnen verrijken, maar ten eerste worden zij niet gesteund door het programma, en ten tweede lijden zij net als hun collega's onder een hoge werkdruk. Dit alles vraagt om een fundamentele herziening van het curriculum, een herziening die docenten ondersteunt in hun streven naar betere resultaten en betekenisvol onderwijs.

Het taalonderwijs is te weinig gericht op het bewust gebruiken van kennis over taal. Bewuste kennis over taal is niet alleen nuttig voor het vermijden van taal- en spelfouten, maar het biedt ook inzicht in een van de meest fundamentele culturele verworvenheden van de menselijke soort: de taal. Kennis over de wijze waarop betekenis voortvloeit uit het gebruik van taalvormen in verschillende maatschappelijke contexten en (meertalige) samenlevingen is een wezenlijk onderdeel van die verworvenheid.

Ook het programma van het *fictie- en literatuuronderwijs* is onvoldoende gericht op een bewuste literaire ontwikkeling. Anno 2015 is het lezen van literatuur geen vanzelfsprekendheid en van de leraar Nederlands die de leerlingen tot dit lezen wil verleiden, wordt dan ook de nodige overtuigingskracht vereist. Een goed doordachte visie op het fictie- en literatuuronderwijs is daarom een absolute voorwaarde. Het lezen van fictie en literatuur is niet alleen een plezierig tijdverdrijf, maar het bevordert ook een esthetische, emotieve, sociale, intellectuele en talige ontwikkeling. Recent empirisch onderzoek bevestigt deze claim. Meer dan andere teksten dwingen gedichten, verhalen en romans leerlingen tot 'slow reading', concentratie en reflectie. Literatuur confronteert de lezer bovendien met de grenzen van het historisch en cultureel denk- en zeggare en stimuleert zo tot creativiteit, reflectie, empathie en kritiek.

Didactisch is het curriculum in de schoolmethodes te zeer verkaveld: de samenhang tussen deelvaardigheden en domeinen is onduidelijk. De leerlijn voor het *taalvaardigheidsonderwijs* bestaat voor een groot deel uit het trainen van betekenisloze deelvaardigheden, vaak met vuistregels en ezelsbruggetjes. Willen leerlingen zich staande kunnen houden in een maatschappij met veranderlijke taalnormen en genres, dan zijn ze meer gebaat bij een aanpak die hun communicatieve vermogens vergroot op een creatieve manier. Dat kan bijvoorbeeld via het lezen van literatuur, creatief schrijven, en onderzoekend leren.

Er kan geen twijfel over bestaan dat de **kennisinhoud** van het schoolvak *Nederlands de Nederlandse taal en cultuur* is, in alle verschijningsvormen. Over literaire, digitale, informele, zakelijke taal etc. zijn wetenschappelijk inzichten verworven, maar het onderwijs plukt daar nauwelijks de vruchten van. Het gaat er niet om dat het schoolvak vooral een wetenschappelijke inhoud zou moeten hebben. Er is behoefte aan een effectieve, naar schooltype en niveau gedifferentieerde vertaling van wat we weten over aspecten van taal, communicatie en literatuur.

Ook de **toetsing en examens** zijn, afgezien van de schoolexamens, voorwerp van veel kritiek. Te vaak volstaat toepassing van trucjes voor een voldoende, terwijl doordenken en inzicht niet beloond worden – soms zelfs bestraft! De toetsing richt zich onvoldoende op het zichtbaar maken van de wijze waarop leerlingen redeneren en denken, en hoe ver zij zijn in de ontwikkeling van hun taalvaardigheid.

Specialisten en docenten hebben ernstige kritiek op het huidige centraal examen leesvaardigheid voor havo en vwo, terwijl de toetsing van schrijfvaardigheid volgens docenten en het hoger onderwijs een plaats in het centraal examen dient te krijgen. Voorbeelden uit het buitenland en ons eigen Staatsexamen en NT2-examen tonen aan dat centrale toetsing van schrijfvaardigheid met gecertificeerde beoordelaars op hoog niveau haalbaar is.

Samenwerking tussen alle betrokkenen is essentieel voor de nieuwe impuls op het gebied van *leerdoelen, didactiek, inhoud en toetsing*. Dat de wil en het enthousiasme om dit waar te maken er zijn, hebben de symposia bewezen. Op naar meer bewuste kennis, meer inhoud, meer plezier in het vak en minder onnodige druk.

Contact: vakdidactiekGW@uu.nl onder vermelding van **Manifest**.

Vanuit de gezamenlijke universitaire faculteiten Geesteswetenschappen hebben twee **Meesterschapsteams Nederlands** de opdracht om het onderwijs en onderzoek op het gebied van het schoolvak te versterken. Het team **taalkunde/taalbeheersing** bestaat uit prof. dr. Anneke Neijt, prof. dr. Peter-Arno Coppen, prof. dr. Kees de Glopper, prof. dr. Jaap van Marle en prof. dr. Ton van Haften. Het team **letterkunde** wordt gevormd door dr. Theo Witte, dr. Erwin Mantingh en dr. Jan Oosterholt.

De teams hebben in 2015 het initiatief genomen tot het organiseren van symposia waaraan betrokkenen bij het schoolvak *Nederlands* deelnamen. De symposiumverslagen zijn te vinden op:

<http://vakdidactiekgw.nl/symposium-schoolvak-nederlands-taalkundetaalbeheersing> en

<http://vakdidactiekgw.nl/symposium-schoolvak-nederlands-letterkunde>. Voor verdere informatie zie

www.vakdidactiekgw.nl. Hier kunt u zich ook aanmelden voor onze **Nieuwsbrief**.

Bewust geletterd

Manifest Nederlands op School – CONCEPT

Bewust geletterd. Het schoolvak Nederlands moet gericht zijn op het ontwikkelen van een *bewuste taalvaardigheid en literaire competentie*. Beheersing van talige vaardigheden dient te steunen op inzicht in taal, literatuur en communicatie om bij te dragen aan culturele en maatschappelijke vorming.

Doen maar ook denken. Het schoolvak Nederlands moet ook *denkvaardigheidsonderwijs* zijn, aansluitend bij recentere didactische inzichten op het gebied van leerkrachtmodellering, en observerend, samenwerkend en onderzoekend leren.

Vorm maar ook inhoud. Het schoolvak Nederlands moet meer gaan *over* het Nederlands in al zijn verschijningsvormen: als taalkundig fenomeen, als product en producent van cultuur in de context van andere culturen, als communicatiemiddel, en dit alles in een samenhangend verband. Leerlingen moeten inzicht verwerven in taal en communicatie als verschijnselen en leren nadenken en discussiëren over taalgebruik en cultuur in het algemeen, zowel de eigen taal en cultuur als die van anderen.

Beloon inzicht. De invulling van het examen (school- en centraal) dient aan te sluiten op het doel van bewuste taalvaardigheid en literaire competentie. Toetsing moet zich niet beperken tot normen en vormen bij lezen en schrijven, maar zou ook *denktoetsing* moeten zijn: het bewustzijn van de eigen taalbeheersing en literaire competentie dient, evengoed als de denkvaardigheid en de bereikte inzichten, expliciet te worden getoetst. Schrijfvaardigheid moet centraal getoetst worden.

Samenwerking. Alle betrokkenen bij het schoolvak Nederlands moeten zich actiever en in onderlinge samenwerking manifesteren in het materiaal, de uitvoering en de toetsing (bijvoorbeeld door middel van een keurmerk). De uitwisseling van theoretische en praktische kennis tussen wetenschap en schoolvak moet intensiever, en de overheid zou de vakdidactische (bij)scholing van docenten Nederlands meer en actiever moeten faciliteren. Tot slot moet er een oplossing worden gevonden voor het probleem van de hoge werkdruk.